

slikarstvo tona bez melosa, najraskošniji patos bez etosa, i najšareniju instrumentaciju, ilustraciju, inscenaciju, najveštiju tehniku bez duše. Imamo najvidljiviju sredinu, bez najbogatiju pozornicu, najživlju radnju bez junaka, sa masama i marionetama kao junacima. Imamo režiju kao umetnost s najjačim efektom, umetnost pojava bez suštine. Imamo najbogatiji život; ali on nema mira i zaokruženosti, unutrašnje harmonije, jer mu nedostaje smisao za celinu; za izmirenje čoveka i sveta. Tako kriza filosofije postaje kriza vremena".

Humanizam = ateizam = nihilizam.

Da, da, humanizam se nije mogao ni razviti u nihilizam. Zar može čovek ne postati nihilist, kada ne prizna nikakvu apsolutnu vrednost? Idite koritom logije do kraja, i vi ćete morati doći do zaključka, da je relativizam – otac anarhizma. Pošto su sva vića relativna, onda – nijedno od njih nema prava da sebe nametne drugome. Pokuša li, treba ratovati do istrebljenja. Pošto su sve vrednosti relativne, kakvo pravo ima ma koja od njih, da sebe najveću i vrhovnu? Na osnovu čega tvoja istina, prijatelju, potiskuje moju, kada su i jedna i druga relativne? Pošto u čovečanskim svetovima nema ničeg apsolutnog, onda – ne postoji ni hijerarhija bića, ni hijerarhija vrednosti, postoji samo anarhija.

I zaista, stvarnost je nad stvarnostima, dasu nihilizam i anarhizam logički završetak evropske kulture, neizbežna završna forma evropskog humanizma i relativizma. Humanizam se neminovno razvija u ateizam, prolazi kroz anarhizam, i završava nihilizmom. Je li neko danas ateist, znaj, ako je dosledan, sutra će biti anarhist, a prekosutra nihilist. A je li ko nihilist, znaj da je do njega došao od humanizma kroz ateizam.

Šta ostaje od čoveka, kada se i iz tela njegovog izvuče duša? – Leš. Šta od Evrope, kada se iz tela njenog izvuče Bog? – Leš. Isterali su Boga iz vasiona, zar nije postala – lešina? Šta je čovek koji poriče dušu u sebi i u svetu oko sebe? Ništa drugo do – uniforisan ilovača, hodeći mrtvački sanduk od ilovače. Rezultat je poražavajući; zaljubljen u stvari, evropski čovek je najzad i sam postao – stvar. Ličnost je obescenjena i razorena;